

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ
МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ
ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ**

Ковтун Алла, Татарченко Лариса

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Аннотація

Стаття посвячена дослідженню особливостей мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом в контексті гендерних відмінностей для створення позитивних стимулів до процесу фізичного виховання в навчальних закладах вищої освіти. В дослідженні взяли участь студенти I-II курсу основного відділення Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Всі досліджувані студенти в вільний час за бажанням відвідували спортивні секції на базі навчального закладу вищої освіти. Студентам було запропоновано відповісти на запитання анкети про їх ставлення до занять фізичною культурою і спортом, а також проведено психологічне тестування за методикою С. Бем для виявлення психологічного гендерного типу. Психологічне тестування показало, що у чоловіків визначається 70% андрогінного і 30% маскуліного психологічних типів, у жінок – 60% андрогінного і 40% феміного психологічних типів. Переважання студентів з андрогінним психологічним типом свідчить про здатність студентів бути більш гнучкими при виборі поведінкових

ролей: в залежності від зовнішніх обставин людина може вибирати більш «чоловічу» або більш «жіночу» модель поведінки. Результати опитування показали, що пріоритетні мотиви до занять фізичною культурою і спортом у чоловіків і жінок, що відвідували спортивні секції в навчальних закладах вищої освіти, залежать від гендерного психологічного типу. У чоловіків маскуліного типу основним мотивом є підвищення фізичної підготовленості (83%), у чоловіків андрогінного типу – досягнення гармонічного телоскладу (92%), у жінок феміного типу – досягнення гармонічного телоскладу (100%), у жінок андрогінного типу – підвищення фізичної підготовленості (83%). При дослідженні перешкоди до занять фізичною культурою і спортом було показано, що найбільш висока мотивація до них спостерігається у жінок андрогінного типу. На другому місці за рейтингом були чоловіки маскуліного типу, на третьому – чоловіки андрогінного типу. Найменш мотивованими до фізкультурних занять були жінки феміного типу. Гендерні відмінності в мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом будуть

використані для розробки диференційованого підходу до методики проведення занять по фізичному вихованню в навчальних закладах вищої освіти.

Ключові слова: студенти, рухова активність, фізичне виховання, мотивація, гендер, андрогінність, маскуліність, феміність.

Annotation

The article is devoted to the study of motivation peculiarities of students to classes of physical culture and sports in the context of gender differences to create positive incentives to the process of physical education in establishments of higher education. The study involved first and second year students of the main department of the national University of Dnipro named after Oles Gonchar. All the students under research in their free time at will attended sports sections on the basis of the higher education establishments. Students were asked to answer questions about their attitude to physical culture and sports, as well as psychological testing by the method of S. Boehm to identify the psychological gender type. Psychological testing showed that among boys 70% of androgynous and 30% masculine psychological types are determined,

among girls there are 60% androgynous and 40% feminine psychological types. The predominance of students with androgynous psychological type indicates the ability of students to be more flexible in choosing behavioral roles: depending on external circumstances, a person can choose a more “male” or more “female” model of behavior. The results of the survey showed that the priority motives for going on physical education and sports among boys and girls attending sports sections in higher education establishments depend on the gender psychological type. For young men of masculine type, the main motive is to increase physical fitness (83%), for young men of androgynous type – to achieve a harmonious stature (92%), for girls of feminine type – to achieve a harmonious stature (100%), for girls of androgynous type – to increase physical fitness (83%). While studying obstacles to physical education and sports, it was shown that the greatest motivation for them is observed among girls of androgynous type. On the second place in the rating there are young men of masculine type, on the third – young men of androgynous type. The least motivated to classes of physical culture and sport are girls of the feminist type. Gender differences in the motivation of students to engage them in physical education and sports will be used to develop a differentiated approach to the methodology of physical education in higher education establishments.

Key words: students, motor activity, physical education, motivation, gender, androgyny, masculinity, femininity.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегія розвитку фізичного виховання в сучасній системі вищої освіти передбачає особистісно-орієнтовану педагогічну модель, яка базується на визнанні людини абсолютною цінністю і орієнтується на активну пізнавальну позицію студента. Існуючий підхід змушує з особливою увагою розглядати індивідуальну мотиваційну сферу студентів в контексті особистісних пріоритетів. Таким чином, з’ясування ставлення студентів до різних аспектів занять фізичними вправами з урахуванням можливих гендерних відмінностей стає одним з ключових питань фізичного виховання у закладах вищої освіти.

Мотивація до занять фізичними вправами – особливий стан особистості, спрямований на досягнення оптимального рівня здоров’я, фізичної підготовленості та роботоздатності. Процес формування інтересу до занять фізичною культурою і спортом має багато ступенів: від перших елементарних гігієнічних знань і навичок до глибоких психофізіологічних знань теорії і методики фізичного виховання. За даними науковців Т. Круцевич [8], Н. Москаленко [10], Г. Безверхня, В. Цибульська, Г. Гончар [1], С. Ільченко [5], М. Маєвського [9] та інших, пріоритетними мотивами студентів до занять фізичними вправами є поліпшення зовнішнього вигляду, вдосконалення статури, підкреслення «виграшних» особливостей фігури, збільшення пластичності рухів. Певна кількість студентів відзначає, що заняття фізичними вправами позитивно впливають на психоемоційний стан: набуття впевненості в собі; зняття емоційної напруги; попередження розвитку стресових станів; відволікання від неприємних думок; зняття розумової напруги; відновлення психічної працездатності. Також у

цих дослідженнях означено організаційно-методичні умови формування мотивації студентів до професійно-прикладної фізичної підготовки.

Гендерні відмінності у мотивації студентів до занять фізичними вправами розглядали вчені Т. Круцевич, М. Захарченко, О. Марченко [8], О. Гуржий [3], А. Ковтун [6] та інші. Їх наукова робота присвячена дослідженню ставлення учнівської і студентської молоді до різних аспектів занять фізичними вправами і післядії фізичних навантажень. Вченими зроблено спробу виявити гендерні відмінності в сприйнятті студентами їх взаємовідносин з індивідуальною фізичною активністю. Гендерні аспекти особистісно-мотиваційної сфери студентів до занять фізичним вихованням і спортом досліджувала О.О. Біліченко [2]. Нею було виявлено зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на особливості ставлення юнаків і дівчат до фізичного виховання, та окреслено шляхи підвищення мотивації до занять з фізичного виховання з урахуванням гендерних відмінностей.

Попри появу останнім часом численних досліджень, присвячених аналізованій проблемі, питання формування мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом з урахуванням гендерних особливостей вивчене недостатньо, що і зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження: дослідити особливості мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом в контексті гендерних відмінностей для підвищення ефективності процесу фізичного виховання у закладах вищої освіти.

Наукове дослідження виконане згідно зі “Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр.” Міністерства освіти і науки України відповідно до теми “Науково-теоретичні засади вдосконалення процесу фізично-

го виховання різних груп населення”, номер державної реєстрації 0116U003010 та плану НДР Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту.

Методи та організація дослідження. В дослідженні взяли участь студенти I-II курсу основного відділення (67 юнаків і 65 дівчат) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Всі досліджувані студенти у вільний час за бажанням відвідували спортивні секції на базі закладу вищої освіти. Студентам було запропоновано відповіді на питання анкети щодо їх ставлення до занять фізичною культурою і спортом, а також проведено психологічне тестування за методикою С. Бем для виявлення психологічного гендерного типу людини. Дослідження гендеру були запропоновані С. Бем для діагностики психологічної статі і визначали ступінь андрогінності, маскулітності та фемінності особистості [4, 7].

Результати дослідження та їх обговорення. На першому етапі ми проаналізували особливості мотивації юнаків і дівчат до занять фізичною культурою і спортом. З'ясовуючи як студентська молодь проводить дозвілля, ми виявили, що юнаки віддають перевагу заняттям фізичною культурою і спортом (60%), розвагам за комп'ютером або телевізором (45%), спілкуванню з друзями (25%) та читанню книг (5%). У дівчат перше місце за рейтингом дозвілля поділили заняття фізичною культурою і спортом (60%) і спілкування з друзями (60%), на другому місці були розваги за комп'ютером і перегляд телепередач (30%), на третьому місці – читання книг (20%). Таким чином, однакова кількість юнаків і дівчат надають пріоритет фізичній культурі і спорту як дозвіллевій діяльності (по 60%). Проте слід зазначити, що опитувались студенти, які позитивно ставляться до фізичної культури, оскільки

вони вже виявили бажання займатися у спортивних секціях.

Порівняльний аналіз відповідей студентів на питання анкети дозволив виявити пріоритетні мотиви юнаків і дівчат, які спонукають їх до занять фізичними вправами (рис. 1).

Для юнаків на заняттях з фізичного виховання основним мотивом було досягнення гармонійної тілобудови (80%). На другому місці розташувалися мотиви підвищення фізичної підготовленості (70%) і покращення здоров'я (70%), далі реєструвався мотив активного відпочинку (25%). Пріоритетна мотивація до красивої зовнішності у юнаків може бути пов'язана з бажанням подобатися дівчатам і досягати успіху в тих видах діяльності, які залежать від зовнішнього вигляду. Проте студенти також розуміють значення фізичної культури і спорту у збереженні свого фізичного і психічного здоров'я засобами фізичного виховання. Звертає на себе увагу, що у попередніх дослідженнях науковців головним мотивом до занять фізичною культурою у юнаків був мотив підвищення фізичної підготовленості [2, 6], тобто у нашому дослідженні була виявлена зміна домінуючого мотиву.

Для дівчат, що відвідують спортивні секції, домінантним виявився мотив підвищення фізичної підготовленості (80%). На другому місці – мотиви покращення здоров'я (60%) і досягнення гармонійної тілобудови (60%). На третьому місці у дівчат знаходився мотив активного відпочинку (30%). Для дівчат, які займаються у спортивних секціях, фізична підготовленість має велике значення, тому, можливо, вона і є пріоритетною. При цьому мотивація до міцного здоров'я та красивої зовнішності у дівчат може бути пов'язаною для них головним чином з рівнем фізичної підготовленості та пояснюватись необхідністю успішного виконання жінками соціальних функцій – громадянських, трудових, сімейних. Проте ми знову зареєстрували зміну головного мотиву до занять фізичною культурою у дівчат, оскільки раніше таким мотивом був мотив досягнення гармонійної тілобудови [2, 6].

Аналізуючи дані, отримані в результаті анкетного опитування, можна зазначити, що існують суттєві особливості формування мотивації у юнаків і дівчат, які відвідують спортивні секції у закладах вищої освіти.

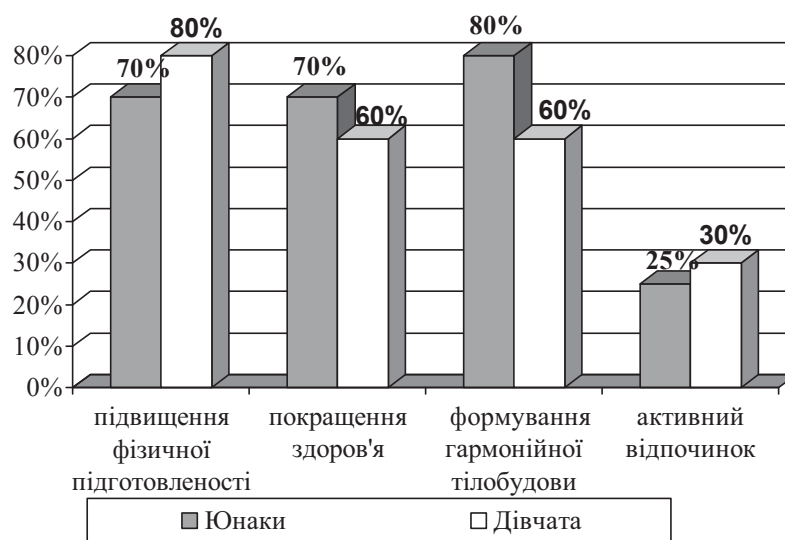

Рис. 1. Пріоритетні мотиви до занять фізичною культурою і спортом юнаків і дівчат, що відвідують спортивні секції.

Особливості прояву мотивації до занять фізичними вправами у юнаків і дівчат є основою диференціації методичних умов проведення занять. Проведене нами дослідження свідчило про різні інтереси у виборі видів рухової активності у юнаків і дівчат. Найбільш популярними у юнаків були легка атлетика (65%), спортивні ігри (40%), єдиноборства (35%), спортивна гімнастика (35%), фітнес (30%), плавання (25%), туризм (20%) і танці (10%). Дівчата надали перевагу таким видам рухової активності, як: гімнастика (60%), спортивні ігри (40%), фітнес (40%), танці (40%), єдиноборства (40%), легка атлетика (30%), плавання (20%) і туризм (20%). Більшість юнаків і дівчат обирали по декілька видів рухової активності. Звертає на себе увагу, те що найбільшу популярність у юнаків, які брали участь у нашому опитуванні, отримала легка атлетика. В той же час у дівчат найбільшою популярністю користувалися гімнастика і танці. При цьому однаковий інтерес за відсотковим значенням як у юнаків, так і у дівчат мали спортивні ігри, єдиноборства, фітнес, плавання і туризм.

Наші дослідження показали, що опитуваним юнакам подобається виконувати на занятті з фізичного виховання швидкісно-силові (87%) та силові вправи (85%). Меншу зацікавленість вони мають до вправ на швидкість (65%), витривалість (60%), координацію (30%) та гнучкість (20%). Дівчатам більше подобаються вправи на гнучкість (80%) та координацію (70%). В меншому ступені вони проявляють цікавість до вправ на силу м'язів (60%), швидкість (50%) та витривалість (45%). Такі пріоритети можуть визначати не тільки зміст занять, але й відповідне фізичне навантаження.

Аналіз сучасних підходів до організації процесу фізичного виховання вказував на врахування

тільки біологічні факторів статевих відмінностей у процесі фізичного виховання, що є недостатнім для формування духовної культури студентів. В той же час передбачається, що дослідження мотивації юнаків і дівчат до фізичної культури і спорту з урахуванням гендерних особливостей дозволить виявити приховані можливості процесу фізичного виховання для розвитку і самореалізації кожного студента.

Психологічне тестування показало, що переважна кількість юнаків і дівчат проявляють андрогінність. У юнаків, які відвідують спортивні секції, визначено 70% андрогінних та 30% маскулінних типів. Психологічними якостями, що призвели до збільшення андрогінності у юнаків, були такі: вміння поступатися, вірність, вміння співчувати, вміння піклуватися про людей, довірливість, миролюбність, любов до дітей, врівноваженість.

У дівчат, які відвідують спортивні секції, реєструвалося 60% андрогінних та 40% фемінних психологічних типів. Психологічними якостями, які призвели до збільшення андрогінності серед дівчат, були такі: віра в себе, здатність захищати свої погляди, власна позиція, незалежність, наполегливість, відчуття сили, здат-

ність до лідерства, атлетичність, схильність до ризику, швидкість у прийнятті рішень, самодостатність, дух змагань.

Збільшення андрогінних типів, імовірно, пов'язане з однаковими соціальними нормами, що існують у закладах вищої освіти при навчанні студентів обох статей. Гендерні психологи також визнають, що перехід особистості до андрогінності вимагає не особистісних особливостей, а структури суспільних інститутів. Визначено, що андрогінні студенти є більш ефективними комунікаторами, вони екстравертовані, врівноважені, схильні до лідерства і достатньо стресостійкі. Отже, андрогінність означає здатність бути більш гнучкими при виборі поведінкових ролей: в залежності від зовнішніх обставин людина може обирати більш «чоловічу» або більш «жіночу» модель поведінки. Існує думка про те, що андрогінні люди більш соціалізовані і пристосовані до життя у сучасному суспільстві [4, 7].

Результати дослідження мотивів до занять фізичною культурою і спортом юнаків з різними гендерними особливостями представлені на рисунку 2.

У юнаків маскулінного психотипу мотивами до занять фізич-

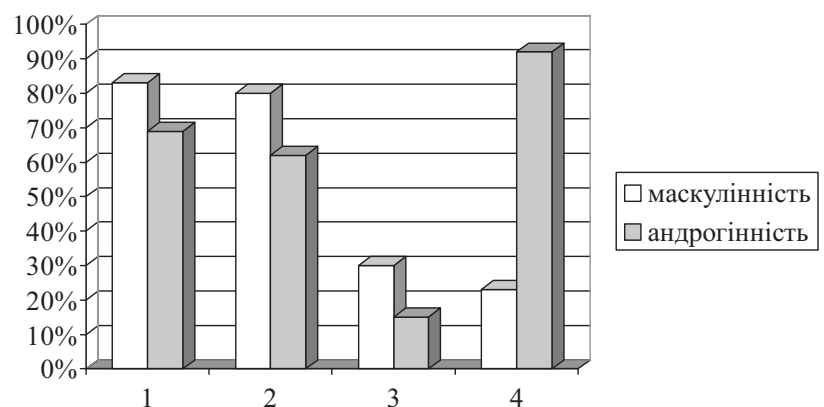

Рис. 2. Мотиви до занять фізичною культурою і спортом юнаків з різними гендерними особливостями: 1 – підвищення фізичної підготовленості, 2 – покращення здоров'я, 3 – активний відпочинок, 4 – досягнення гармонічної тілобудови.

ною культурою і спортом являються такі: підвищення фізичної підготовленості (83%), покращення здоров'я (80%), активний відпочинок (30%) і досягнення гармонійної тілобудови (23%). При цьому у юнаків андрогінного психотипу рейтинг мотивів такий: досягнення гармонійної тілобудови (92%), підвищення фізичної підготовленості (69%), покращення здоров'я (62%), активний відпочинок (15%). Наявність незадоволеності зовнішністю у андрогінних юнаків, ймовірно, може бути соціально обумовленою прагненням виглядати мужньо при більш м'якій і гнучкій соціальній поведінці.

Результати дослідження мотивів до занять фізичною культурою і спортом дівчат з різними гендерними особливостями представлені на рисунку 3.

У дівчат фемінного психотипу мотиви до занять фізичною культурою і спортом являються такі: досягнення гармонійної тілобудови (100%), покращення здоров'я (75%), активний відпочинок (50%), підвищення фізичної підготовленості (25%). У дівчат андрогінного психотипу перше місце, навпаки, посідає мотив підвищення фізичної підготовленості (83%). Наступними

мотивами за рейтингом у цих дівчат є: досягнення гармонійної тілобудови (67%), покращення здоров'я (50%) та активний відпочинок (17%). На наш погляд, для того, щоб почуватися сильними, наполегливими, відстоювати свої погляди, андрогінні дівчата прагнуть, насамперед, до високої фізичної підготовленості.

Відзначимо, що у більшості юнаків маскулітного типу немає перешкод до занять з фізичного виховання у закладах вищої освіти (83%). Серед юнаків андрогінного типу відсоток таких студентів дещо нижчий (62%). Дівчата фемінного типу за наявністю перешкод до відвідування занять у закладах вищої освіти розподілилися порівну: немає перешкод у 50% студенток, є перешкоди – також у 50% студенток. При цьому дівчата андрогінного типу 100% не мають перешкод до відвідування занять з фізичного виховання.

Що стосується занять фізичною культурою у вільний час, то всі студенти зазначають переважно одну перешкоду – це дефіцит часу. У юнаків маскулітного та андрогінного типу, а також дівчат андрогінного типу відсоток цієї перешкоди майже однаковий (50%, 47% та 50% відповідно). Дівчата фемінного типу (100%)

відзначають відсутність часу для занять фізичною культурою поза навчанням. Науковці оцінюють перешкоду до фізкультурних занять у вигляді «дефіцит часу» як знижену мотивацію до занять фізичними вправами (Безверхня, 2003).

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що пріоритетні мотиви до занять фізичною культурою і спортом юнаків і дівчат, які відвідують спортивні секції у закладах вищої освіти, залежать від гендерного психотипу. У юнаків маскулітного психотипу таким провідним мотивом є підвищення фізичної підготовленості (83%), у юнаків андрогінного психотипу – досягнення гармонійної тілобудови (92%), у дівчат фемінного психотипу – досягнення гармонійної тілобудови (100%), у дівчат андрогінного психотипу – підвищення фізичної підготовленості (83%). За наявністю перешкод до занять фізичною культурою і спортом було показано, що найбільша мотивація до них спостерігається у дівчат андрогінного типу. На другому місці за рейтингом були юнаки маскулітного типу, на третьому – юнаки андрогінного типу. Найменш вмотивованими до фізкультурних занять були дівчата фемінного типу.

Перспективи подальших досліджень. Урахування гендерних відмінностей у мотивації студентів до занять фізичною культурою і спортом будуть використані для розробки методичних підходів у створенні позитивних стимулів до процесу фізичного юнаків та дівчат.

Література

1. Безверхня Г.В., Цибульська В.В., Гончар Г.І. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів та студентів : монографія. Умань. ВПЦ «Візаві», 2016. 223 с.
2. Биличенко Е.А. Гендерные особенности формирования

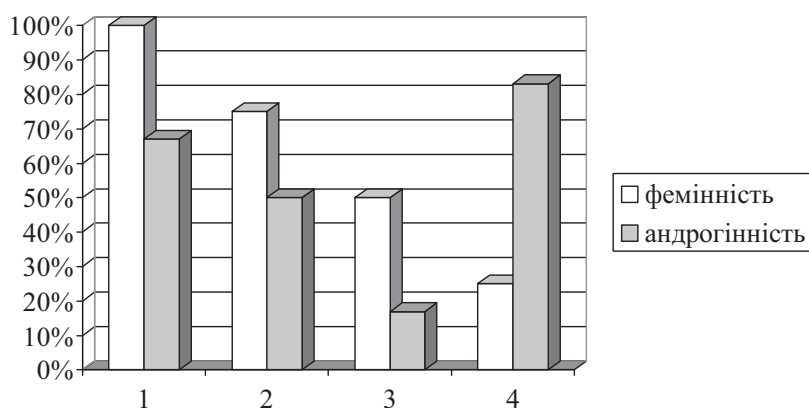

Рис. 3. Мотиви до занять фізичною культурою і спортом дівчат з різними гендерними особливостями: 1 – досягнення гармонійної тілобудови, 2 – покращення здоров'я, 3 – активний відпочинок, 4 – підвищення фізичної підготовленості.

- мотивації к заняттям фізичним вихованням у студентів : дис... канд. наук по физ. восп. и спорту : 24.00.02 / Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта. Днепропетровск, 2014. 292 с.
3. Гуржий О. Порівняльний аналіз мотивації до занять фізичним вихованням юнаків і дівчат I курсу СНУ імені В. Даля. Молода спортивна наука України. 2015. Вип. 19, Т. 2. С. 58-62.
 4. Ильин Е.П. Пол и гендер. СПб.: Питер, 2010. 688 с.
 5. Ільченко С. Мотивація до занять спортом і відвідування занять з фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. №1, С. 15-19.
 6. Ковтун А., Войналович Г. Порівняльна характеристика мотивів до занять фізичною культурою і спортом юнаків і дівчат, які навчаються у вищих навчальних закладах. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016. № 3. С. 80-84.
 7. Козлов В.В., Шухова Н.А. Гендерная психология. СПб.: Речь, 2010. 270 с.
 8. Круцевич Т.Ю., Захарченко М.О., Марченко О.Ю. Виховання гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. Молодий вчений. 2017. № 3.1 (43.1). С. 180-183.
 9. Маєвський М.І. Експериментальна модель формування ціннісних орієнтацій на фізичну культуру студенток педагогічних спеціальностей. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. 2015. № 129(3). С. 210-213.
 10. Москаленко Н., Пічурін В. Аналіз фізичної підготовленості студентів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017. № 3. С. 97-100.

